

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

22(31)
2022

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2022

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vida Savoniakaitė (vyriausioji redaktorė / Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Vytis Čiubrinskas
Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Jonathan Friedman
Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Anna Gomóła
Silezijos universitetas Katowicuose / University of Silesia in Katowice, Poland

Chris Hann
Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle / Saale, Germany

Jonathan Hill
Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel
Aukštumų ir salų universitetas / University of the Highlands and Islands, Kirkwall, UK

Adam Jonathan Kuper
Londono ekonomikos mokykla / London School of Economics, UK

Orvar Löfgren
Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa
Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Frederico Delgado Rosa
NOVA universitetas Lisabonoje / NOVA University Lisbon, Portugal

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKTORIŲ KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redaktorių kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:
Lietuvos istorijos institutas El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt
Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius
<www.istorija.lt>

Žurnalas registruotas / The Journal is indexed in:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate,
Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir
sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S- LIP-22-43)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	5
Editorial (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	9

Teminis skyrius: antropologijos ir etnologijos istoriniai konceptai / Special Section: Concepts in the History of Anthropology and Ethnology

Kamila Gęsikowska

Man and his History in the Evolutionary Approach: The Theory and Sources of the Rudimentary Symptoms of Julian Ochorowicz	13
Žmogus ir jo istorija evoliuciniu požiūriu: Juliano Ochorowicziaus rudimentinių požymių teorija ir jos šaltiniai. Santrauka	30

Irma Šidiškienė

Lituanistinių darbų vertinimo istorijos puslapis: termino ir metodo akcentai Antano Mažiulio recenzijose	32
A Page in the History of the Evaluation of Lithuanian Studies: The Emphasis on the Term and Method in the Reviews by Antanas Mažiulis. Summary	53

Straipsniai / Articles

Viktorija Serbentienė

Ekologijos nuostatos ir praktikos: individualių gyvenamųjų namų statybos sfera	57
Attitudes and Practices of Ecology in the Construction of Individual Houses. Summary	85

Rolandas Kregždys

<i>Sacra sub velo</i> : Pietų aukštaičių papročio puošti kryžių apdangalais ištakos	87
<i>Sacra sub velo</i> . An Apron and Ribbons as Decorative Elements of Roadside Crosses in the Southern Highlands: The Origins of the Custom. Summary	107

Sigita Astikienė

„Kaip įvertinti, ar aš geresnis, ar tu geresnis“: bibliotekininkų apdovanojimų tradicijos	109
‘How to Judge which one of us is the Best’: Librarian Award Traditions. Summary	129

<i>Miglė Lapėnaitė</i>	
Antropologinė karo analizė: mikrolygmens perspektyva etnografijoje	131
The Anthropological Analysis of War: The Micro-Level Perspective in Ethnography. Summary	146

Apžvalginis straipsnis / Review Article

<i>Asta Bartkevičiūtė</i>	
Macikų lagerių patirtys žmonių atsiminimuose: Šilutės Hugo Šojaus muziejaus 2018–2020 metų etnografiniai tyrimai	148
Experiences of the Macikai Camps in People's Memories: Ethnographic Research by the Šilutė Hugo Scheu Museum, 2018–2020. Summary	164

Knygų recenzijos / Book Reviews

The Storytelling Human: Lithuanian Folk Tradition Today. L. Būgienė (ed.) (<i>Ullrich Kockel</i>)	167
Jan Łasicki, Jan Sandecki-Malecki. O bogach i wierzeniach dawnych Żmudzinów, Litwinów i Prusów. M. Wolf (przeł. i opr.) (<i>Małgorzata Rygielska</i>)	170
Lina Pranaitytė. The Coffin in the Attic: Gifts, Debts and the Catholic Church in Rural Lithuania (<i>Ida Harboe Knudsen</i>)	176
Aušra Kairaitytė. Liaudiškasis <i>pamaldumas</i> : naratyvai apie šventuosius XX a. vidurio – XXI a. pradžios Lietuvos kultūroje (<i>Jonas Mardosa</i>)	179
Etnografiniai vaizdai Marijos Znamerovskos-Priuferovos negatyvuose. L. Lapėnaitė (sud.) (<i>Rasa Paukštytė-Šaknienė</i>)	185

In Memoriam

Muziejninkas, Lietuvos liaudies buities muziejaus kūrėjas Vytautas Stanikūnas (1924–2022) (<i>Gita Šapranauskaitė</i>)	190
---	-----

In Memoriam

MUZIEJININKAS,
LIETUVOS LIAUDIES BUITIES
MUZIEJAUS KŪRĖJAS
VYTAUTAS STANIKŪNAS
(1924–2022)

Vytautas Stanikūnas gimė 1924 m. gruodžio 7 d. Venslaviškių kaime, Panevėžio rajone, Juozo Stanikūno (poeto Žemės Dulkės) ir Aleksandros Narkevičiūtės šeimoje.

Baigęs Panevėžio berniukų gimnaziją, 1944–1946 m. mokytojavo Panevėžio ir Pakruojo rajonų mokyklose. 1944 m. Vietinėje rinktinėje tarnavo Tėvynės apsaugos kariu savanoriu. 1946–1950 m. Vilniaus valstybiniame universitete studijavo menotyrą ir muziejininkystę. 1949 m. kovo 25 d. represavus šeimą, įtrauktas į tremiamų žmonių sąrašus, buvo persekiojamas ir priverstas išvykti iš Vilniaus. 1951 m. apsigyveno Biržuose, dirbo mokytoju. Baigė Vilniaus pedagoginį institutą, įgijo istoriko specialybę.

1966 m. gegužės 16 d. tuomečio kultūros ministro Juozo Banaičio įsakymu Stanikūnas paskirtas kuriamo Lietuvos liaudies buities muziejaus direktoriumi ir kartu su muziejininkais Stasiu Dauniu

bei Petru Vėlyviu pradėjo kurti muziejaus programą. Joje buvo numatoma atkelti ir eksponuoti 133 įvairios paskirties pastatus, atkurti 27 sodybų kompleksus, atstatyti dvaro pastatus ir miestelį.

Būdamas geras organizatorius, tolerantiškas žmogus, greit subūrė darbštų bendraminčių kolektyvą. Ieškodamas muziejui tinkamų pastatų, baldų, buities rakandų, kartu su kolegomis ne vieną sykį apvažiavo visą Lietuvą. Atrinkinėjo keltinius pastatus, derėjosi dėl įsigijimo, derino kainas. 1966–2006 m., būdamas Lietuvos liaudies buities muziejaus Mokslinės tarybos pirmininku, Stanikūnas glaudžiai bendradarbiavo su žymiais Lietuvos muziejininkais, architektais, istorikais, etnologais ir kitais krašto kultūros mylėtojais. Taip gimė vienas didžiausių Europoje muziejų po atviru dangumi, tautinių vertybių lobynas, kurio išskirtinumas – išsaugotas kraštovaizdis, demonstruojamos žemės įdirbimo sistemos ir gyvenviečių raida.

Nuo prieškarinio gyva Tėviškės muziejaus idėja buvo įgyvendinta.

Ekspozicijos rengtos taip, kad kiekvienas į muziejų atvykęs lankytojas čia galėtų rasti savo tėviškę – tėvų, senelių ar prose-
nelių namus. Patirties pasisemta iš estų, latvių ir kitų tokio pobūdžio muziejų, remtasi muziejininkų prisiminimais. Nuo pat įkūrimo Stanikūnas stengėsi, kad sodybose skambėtų dainos ir muziejus būtų gyvas. 1974 m. pradėti rengti Dalios ir Povilo Mataičių trupės koncertai, peraugę į spektaklius Klojimo teatre. Stanikūnas parėmė muziejininkų iniciatyvą organizuoti kalendorines šventes, ir taip Užgavėnės tapo lankomiausiu muziejaus renginiu.

Pirmaisiais muziejaus veiklos metais Stanikūnas rašė straipsnius į rajonų laikraščius, skatindamas žmones suteikti informacijos apie senus pastatus, rakandus ir prisidėti prie muziejaus kūrimo. Vėlesniais metais rašė apie muziejaus statybą, veiklą, iškylančias problemas, muziejaus bičiulius. Publikavo per 40 straipsnių. Parašė knygas „Lietuvos TSR liaudies buities muziejus“ (1987), „Lietuvos kaimo muziejus“ (2001), kuri buvo išversta į anglų, prancūzų, vokiečių kalbas, „Lietuvos kaimo trobesiai“ (2016). Skaitė pranešimus konferencijose.

1983–1985 m. Stanikūnas buvo leidinio „Muziejai ir paminklai“ redakcinės kolegijos narys, 1989–1991 m. Lietuvos muzie-

jininkų draugijos pirmininkas. Dalyvavo Baltijos šalių muziejų po atviru dangumi asociacijos veikloje.

Tie, kuriems teko dirbti su Stanikūnu, prisimena jį kaip gerą vadovą, ramų, inteligentišką žmogų, puikų pasakotoją ir oratorių, poezijos skaitovą ir dainininką. Jo vadovavimo metais muziejuje tyliai buvo įdarbinta ir nemažai sovietų valdžiai kluvusiu žmonių.

1986 m. Stanikūnui suteiktas Nusipelnusio kultūros darbuotojo vardas. Apdovanotas Lietuvos kariuomenės savanorio kūrėjo medaliu. 1996 m. tapo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiaus kavaleriumi.

Muziejuje Stanikūnas darbavosi iki 2006 m. Ir nebedirbdamas labai domėjosi muziejaus veikla, nuolat lankėsi renginiuose, šventėse, parodų, ekspozicijų atidarymuose. Atrinko ir padovanojo muziejui daugiau kaip 500 vnt. su muziejaus istorija susijusių eksponatų. Likusi gausaus Stanikūno archyvo dalis dar papildys muziejaus rinkinius.

Mirė Kaune, 2022 m. rugpjūčio 15 dieną. Seni žmonės sakydavo: „Per Žolinę miręs eina tiesiai dungun.“ Stanikūnas prasmingais darbais paliko ryškia žymę muziejininkystėje, o atviras būdas pradžiuogino daugybę jį pažinojusių žmonių.

Palaidotas Panevėžio mieste, Ramygalos kapinėse.

Gita Šapranauskaitė
Lietuvos liaudies buities muziejus